

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

AGRICULTURAL UNIVERSITY OF ATHENS

Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου»

Ενότητα 4: Κοινωνικές Τάξεις & Κοινωνικές Ανισότητες στην Ύπαιθρο (1/2) 2ΔΩ

Διδάσκων: Χαράλαμπος Κασίμης

Τμήμα: Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Μαθησιακοί στόχοι

- Το μάθημα στοχεύει σε μια ολιστική και κριτική προσέγγιση της έννοιας της αγροτικής ανάπτυξης μέσα από τη διδασκαλία βασικών εννοιών και μεθόδων για την κατανόηση μιας κοινωνικά ετερογενούς αγροτικής κοινωνίας. Πλαίσιο αναφοράς αποτελεί η Ελλάδα και οι χώρες της Ε.Ε.

Λέξεις κλειδιά

- Αγροτική κοινωνία, ύπαιθρος, ανάπτυξη, δημογραφία, αγροτική εκμετάλλευση, οικογενειακή γεωργία, φύλο, νέα αγροτικότητα, πολυλειτουργικότητα

Εισαγωγή 1/3

- Η μελέτη της ελληνικής αγροτικής κοινωνίας είναι σήμερα επιβεβλημένη καθώς συχνά ταυτίζεται στην κοινή γνώμη με το παραδοσιακό παρελθόν της συνολικής αγροτικής κοινωνίας ή θεωρείται ως μια φθίνουσα κοινωνική πραγματικότητα που τείνει να εξομειωθεί με την αστική κοινωνία
- Το βασικό ερώτημα: Υπάρχει μία κοινωνική-ταξική διάρθρωση που αφορά τη χώρα και μία την αγροτική κοινωνία και την ύπαιθρο ειδικότερα;
- Όμως: που εντάσσονται εκείνοι που δηλώνουν ή θεωρούνται αγρότες, μικροϊδιοκτήτες, επαγγελματίες, συνταξιούχοι, άνεργοι, επιχειρηματίες, μετανάστες, ευκαιριακοί κάτοικοι της υπαίθρου (που κατοικούν μόνο σαββατοκύριακα ή λίγες ημέρες το χρόνο), παλιννοστούντες;

Εισαγωγή 2/3

- Μήπως θα πρέπει να ορίσουμε την ταξική διάρθρωση της ελληνικής αγροτικής κοινωνίας με βάση την ιδιοκτησία αγροτικής εκμετάλλευσης, καθώς η πλειοψηφία των κατοίκων της υπαίθρου κατέχει εκμετάλλευση;
- Με βάση το κριτήριο της αγροτικής ιδιοκτησίας μπορούμε σήμερα να μιλάμε για μια ταξική διάρθρωση που έχει τα ακόλουθα συστατικά (;) :
  - «μεγάλοι αγρότες» (έχοντες μεγάλη εκμετάλλευση),
  - «μεσαίοι αγρότες» (έχοντες μεσαίου μεγέθους εκμετάλλευση),
  - «μικροί αγρότες» (έχοντες μικρή εκμετάλλευση) και
  - «εργάτες γης» (ακτήμονες και μετανάστες).

Εισαγωγή 3/3

- Περισσότερα ερωτήματα προκύπτουν:
  - Βάσει πόσων στρεμμάτων γης μπορούμε να μιλάμε για «μεγάλους», «μεσαίους», «μικρούς» αγρότες;
  - Τι γίνεται με εκείνους οι οποίοι είναι επαγγελματίες (έμποροι, μαγαζάτορες, τεχνίτες, κ.λπ.);
  - Τι γίνεται με αυτούς που έχουν δύο πηγές απασχόλησης, μια αγροτική και μια εξω-αγροτική (πολυαπασχολούμενοι);
  - Υπολογίζονται αυτοί που δεν διαμένουν μόνιμα στην περιοχή;
  - Τι γίνεται όταν υπάρχουν μισθωτοί εργάτες ή δημόσιοι υπάλληλοι;
- Τι είναι όλες αυτές οι κατηγορίες; Μπορούν να αναλυθούν παράλληλα;

Βασικές έννοιες: Τάξεις και Στρώματα

- Για τους κοινωνικούς επιστήμονες είναι χρήσιμες διάφορες έννοιες όπως: κοινωνικές ανισότητες, κοινωνικές τάξεις, στρωμάτωση, κοινωνικοί διαχωρισμοί, συγκρούσεις, κοινωνική περιθωριοποίηση/αποκλεισμός
- Τι είναι όμως οι **κοινωνικές τάξεις και τι τα κοινωνικά στρώματα;**
- Πρόκειται για δύο έννοιες που έχουν διαφορετικές θεωρητικές καταβολές αλλά θα πρέπει να λαμβάνονται παράλληλα υπόψη προκειμένου να κατανοήσουμε την ερμηνευτική τους αξία.

Κοινωνικές τάξεις 1/3

- Η **κοινωνική τάξη είναι μια σχετικά αυστηρή θεωρητική έννοια η οποία δεν στηρίζεται σε επιμέρους διαφορές, αλλά αντανακλά διακριτές δομικές θέσεις μέσα σε ένα οικονομικό σύστημα όπου οι σχέσεις είναι ανταγωνιστικές/ πολωμένες**
- Η μαρξιστική ανάλυση, που χρησιμοποιεί την έννοια της κοινωνικής τάξης, παραπέμπει κυρίως στη μελέτη των οικονομικών σχέσεων στη σύγχρονη αστική κοινωνία όπου αποκτούν τη μορφή σχέσεων εκμετάλλευσης
- Η έννοια της κοινωνικής τάξης απηχεί κυρίως **οικονομικές ανισότητες μεταξύ αντικειμενικά δομημένων απρόσωπων κοινωνικών ομάδων οι οποίες ορίζονται με βάση τις σχέσεις ιδιοκτησίας**

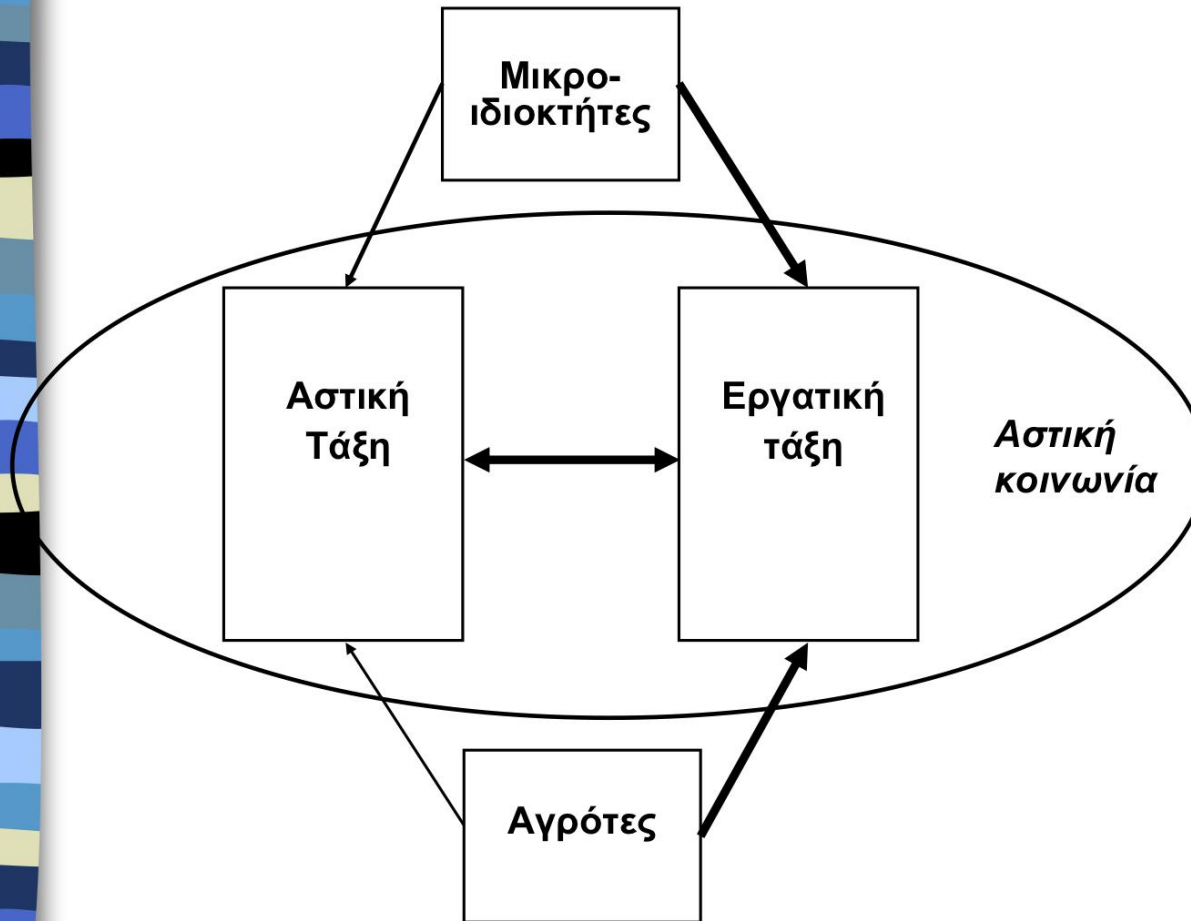

Κοινωνικές τάξεις 2/3

- Ο βασικός ταξικός διαχωρισμός για τον Μαρξ είναι ανάμεσα σε αυτούς που κατέχουν μέσα παραγωγής (αστική τάξη) και σε αυτούς που κατέχουν μόνο εργατική δύναμη (εργατική τάξη) (Σχήμα 1).
- Όποιες άλλες κοινωνικές τάξεις υφίστανται στη σύγχρονη κοινωνία μπορεί να θεωρηθούν:
  - είτε κοινωνικά μορφώματα που επιβίωσαν από προηγούμενα παραγωγικά συστήματα (π.χ. αγροτική τάξη)
  - είτε κοινωνικές ομάδες που συνδυάζουν διάφορα χαρακτηριστικά τα οποία όμως αργά ή γρήγορα θα χάσουν τη σημασία τους και θα υπάρξει μια κοινωνική πόλωση ανάμεσα στις δύο βασικές κοινωνικές τάξεις (π.χ. οι μικρομεσαίοι θα διαχωριστούν ανάμεσα στην εργατική και την αστική τάξη).

Κοινωνικές τάξεις 3/3

Σχήμα 1. Η ταξική διάρθρωση με βάση τη Μαρξιστική θεωρία

Κοινωνικά στρώματα & στρωμάτωση 1/3

- Η έννοια της κοινωνικής στρωμάτωσης αναφέρεται στη μελέτη διαρθρωτικών, συστηματικών κοινωνικών ανισοτήτων μεταξύ κοινωνικών ομάδων οι οποίες βρίσκονται σε ιεραρχική σειρά με βάση τα χαρακτηριστικά του κοινωνικού γοήτρου ή του κύρους (social status) που κυριαρχεί σε μια κοινωνία.
- Η έννοια αυτή απηχεί περισσότερο μια ανάλυση που αντλεί από τον Βέμπερ ο οποίος υπογράμμισε τη σημασία της κοινωνικής κατάστασης ή θέσης που καθορίζεται από τους διαφορετικούς τρόπους ζωής που ακολουθούν οι διάφορες κοινωνικές ομάδες.
- Η στρωμάτωση απηχεί μια ιεράρχηση των κοινωνικών ομάδων βάσει της κοινωνικής τους θέσης ή κατάστασης που αντικατοπτρίζει με τη σειρά της τις σχέσεις εξουσίας οι οποίες επικρατούν σε κάθε κοινωνία.

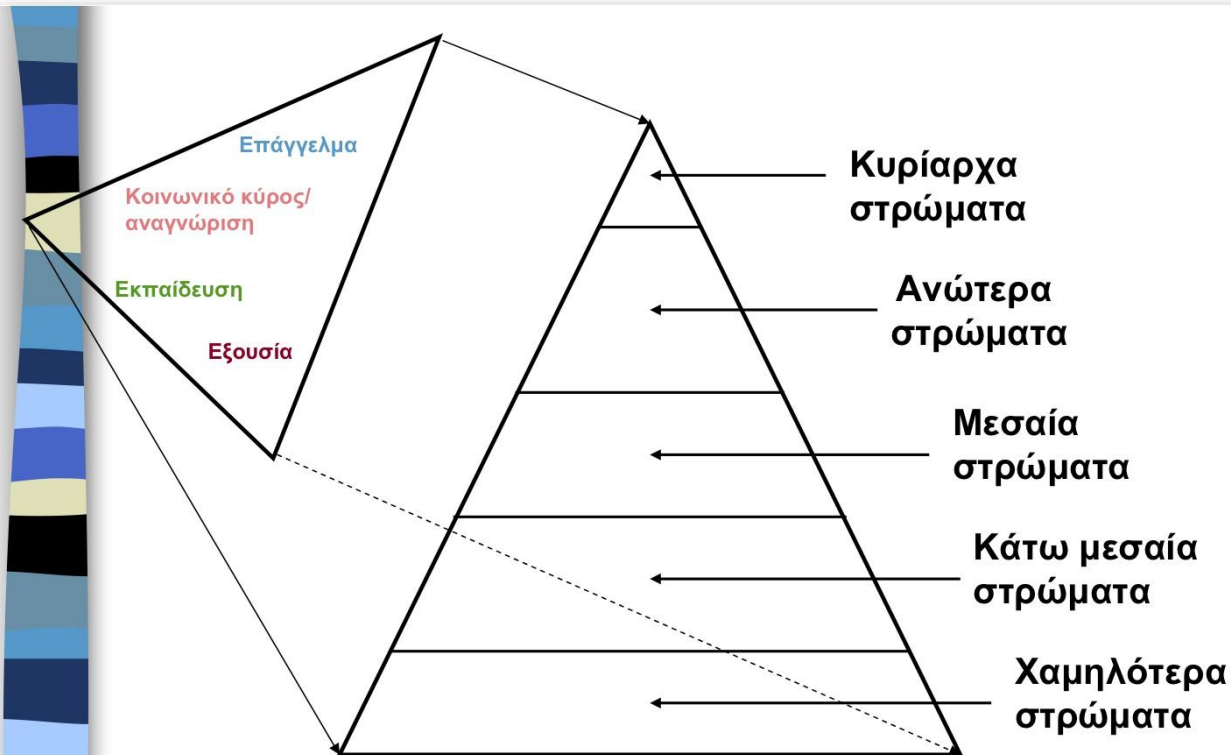

Κοινωνικά στρώματα & στρωμάτωση 2/3

- Με άλλα λόγια, η κοινωνική στρωμάτωση απεικονίζει μια σειρά κοινωνικών διαχωρισμών, τρόπων ζωής, ευκαιριών επιβίωσης υπό το πρίσμα των σχέσεων εξουσίας.
- Εδώ χρησιμοποιείται ο όρος κοινωνική στρωμάτωση (social stratification) - και όχι διαστρωμάτωση - που αποτελεί μεταφορά της εικόνας των γεωλογικών στρωμάτων που βρίσκονται στην επιφάνεια της γης ώστε να κατανοηθεί η ιεραρχική διάταξη των επιμέρους κοινωνικών ομάδων που εντάσσονται σε αυτό το σύστημα (Σχήμα 2).

Κοινωνικά στρώματα & στρωμάτωση 3/3

Σχήμα 2. Η διάταξη της κοινωνικής στρωμάτωσης

Κοινωνικοί διαχωρισμοί

- Σημείο εκκίνησης του κοινωνιολογικού προβληματισμού αποτελεί η αίσθηση ότι η σύγχρονη κοινωνία είναι διαιρεμένη σε διακριτές κοινωνικές ομάδες και κατηγορίες, κάθε μια από τις οποίες συσπειρώνει ανθρώπους γύρω από συγκεκριμένα συμφέροντα και σύμφωνα με κοινές εμπειρίες που τις διακρίνουν ή τις θέτουν σε αντιπαράθεση με τις λοιπές κοινωνικές ομάδες και κατηγορίες.
- Η αναγνώριση των **κοινωνικών διαχωρισμών** αποτελεί **διαδεδομένη πρακτική της κοινωνιολογικής ανάλυσης**, έτσι ώστε συχνά χρησιμοποιούνται διαφορετικοί όροι όπως π.χ. «στρωμάτωση», «ανισότητες», «τάξεις», «φύλο» που έχουν επινοηθεί ώστε να προσεγγισθούν θεωρητικά οι κοινωνικές διαφορές και οι διακρίσεις που υφίστανται στις σύγχρονες κοινωνίες.

Ποια η κοινωνική διάρθρωση της υπαίθρου;

- Πως συνδέει κανείς το ταξικό σύστημα με βάση την **αγροτική ιδιοκτησία** με το ταξικό σύστημα με βάση τις **σχέσεις απασχόλησης**;
- **Ή το δεύτερο επικρατεί πάνω στο πρώτο;**

Σημείο εκκίνησης αποτελεί η θέση ότι η ύπαιθρος είναι ένα «διακύβευμα», δηλαδή ένα πεδίο διαπραγμάτευσης ανάμεσα στα παλαιά και στα νέα ανερχόμενα συλλογικά συμφέροντα, ανάμεσα στις παραγωγικές και στις καταναλωτικές χρήσεις του χώρου αλλά και μεταξύ των διαφορετικών χωρικών επιπέδων (τοπικό – περιφερειακό – εθνικό) διακυβέρνησης στην ύπαιθρο.

Εργάτες γης και αγροτικό τοπίο στην Τιμισοάρα, Ρουμανία.

Βιβλιογραφία

- Α.Γ. Παπαδόπουλος (2007), “Κοινωνικές Ανισότητες και οι Κοινωνικές Επιπτώσεις της Αγροτικής Πολιτικής στην Ελληνική Ύπαιθρο”, στο *Η Κοινωνική Πολιτική σ’ ένα Μεταβαλλόμενο Περιβάλλον: Προκλήσεις και Προοπτικές*, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, σελ. 101-112.
- Urry, J. (1995), A Middle Class Countryside? in T. Butler and M. Savage (eds), *Social Change and Middle Classes*, London, Routledge, pp. 205-219.
- Cloke, P., Phillips, M. and Thrift, N. (1995), The new middle classes and the social constructs of rural living, in T. Butler and M. Savage (eds), *Social Change and Middle Classes*, London, Routledge, pp. 220-238.
- C. Kasimis and A.G. Papadopoulos (2001), The De-Agriculturalisation of the Greek Countryside: The Changing Characteristics of an Ongoing Socio-economic Transformation, στο L. Granberg, I. Kovach and H. Tovey (eds), *Europe’s Green Ring*, Aldershot, Ashgate, pp. 197-218

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδεια χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

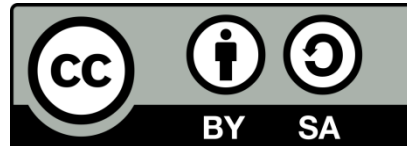
Σημείωμα Αναφοράς

- Copyright Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών 2014. Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης, Χαράλαμπος Κασίμης. «Κοινωνιολογία της Αγροτικής Ανάπτυξης». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://oceclass.aua.gr/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων, π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Η άδεια αυτή ανήκει στις άδειες που ακολουθούν τις προδιαγραφές του Ορισμού Ανοικτής Γνώσης [2], είναι ανοικτό πολιτιστικό έργο [3] και για το λόγο αυτό αποτελεί ανοικτό περιεχόμενο [4].

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

[2] <http://opendefinition.org/okd/ellinika/>

[3] <http://freedomdefined.org/Definition/EI>

[4] <http://opendefinition.org/buttons/>

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
  - το Σημείωμα Αδειοδότησης
  - τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
  - το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)
- μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.